Vastaus

Julkinen

Diaarinumero 67/090/2022

20.10.2022

Rikosseuraamuslaitoksen vastaus lakivaliokunnan lisäselvityspyyntöön (HE 189/2022 vp)

Rikosseuraamuslaitosta on pyydetty lähettämään kirjallisesti vastaukset lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa 19.10.2022 esitettyihin kysymyksiin. Rikosseuraamuslaitokselle osoitettiin lisäksi kirjallisia lisäkysymyksiä.

Rikosseuraamuslaitoksen vastaukset asiantuntijakuulemisessa esitettyihin kysymyksiin

Asiantuntijakuulemisessa kysyttiin, miten sukupuolensa naiseksi vahvistaneiden henkilöiden läsnäolo naisvangeille tarkoitetulla osastolla vaikuttaa naisvankien turvallisuudentunteeseen sekä sitä, onko asiaa selvitetty suoraan naisvangeilta. Lisäksi kysyttiin nykyistä ja ennakoitavissa olevaa sukupuolensa toiseksi vahvistaneiden vankien määrää, nykyistä toimintatapaa tällaisten vankien sijoittelussa, sekä sitä, voidaanko naiseksi sukupuolensa vahvistanut vanki asuttaa sukupuolen vahvistamisen jälkeen edelleen miesvankien osastolle. Lisäksi kysyttiin arviota siitä, vaikuttaako nyt esitetty sääntelykokonaisuus vankiloiden turvallisuustilanteeseen. Lisäksi kysyttiin, voisiko Rikosseuraamuslaitos myös kyseenalaistaa vangin tekemän ilmoituksen sukupuolensa vahvistamisesta ja sitä, onko naisvankeja tällä hetkellä sijoitettu miehille tarkoitettuihin vankiloihin.

Rikosseuraamuslaitos vastasi esitettyihin kysymyksiin seuraavasti. Ehdotetulla säännöksellä, jonka perusteella voitaisiin poiketa sukupuolen mukaisesta osastosijoittelusta, voitaisiin turvata sukupuolensa vahvistaneen ja muiden henkilöiden turvallisuutta. Näin ollen voitaisiin osastosijoittelussa puuttua sellaisiin tapauksiin, joiden taustalla vaikuttavat epäasialliset motiivit. Lisäksi vankeja ja vankilan tiloja valvotaan turvallisuuden ylläpitämisen edellyttämällä tavalla. Tämän lisäksi esimerkiksi mahdolliseen muiden vankien turvattomuuden tunteeseen voidaan vaikuttaa myös tavanomaisella osastosijoittelulla. Rikosseuraamuslaitoksen edustajan tiedossa ei ollut, että asiaa olisi selvitetty suoraan naisvangeilta.

Rikosseuraamuslaitoksen asiakaskuntaan on kuulunut yksittäisiä vankeja, jotka ovat korjanneet sukupuoltaan tai joilla korjausprosessi on ollut kesken. Ennustetta siitä, paljonko sukupuolensa

toiseksi vahvistaneita vankeja olisi jatkossa nyt ehdotetun sääntelyn voimaantulon myötä, ei voida antaa.

Tällä hetkellä sukupuolen korjausprosessin läpikäyneen ja korjausprosessissa olevan vangin sijoittaminen on perustunut tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan, jossa on huomioitu mm. sukupuolen korjausprosessin vaihe, vangin oma mielipide asiassa sekä turvallisuuteen liittyvät näkökohdat. Tältä osin Rikosseuraamuslaitos toi vielä tarkentavaan kysymykseen vastauksena ilmi, että sukupuolen korjausprosessin vaihe ei ole ollut ainoa peruste harkinnassa. Lisäksi tuotiin ilmi, että Rikosseuraamuslaitos pitää positiivisena sitä, että sääntelyä täydennetään sukupuolensa toiseksi vahvistanutta henkilöä koskevalla sääntelyllä, sillä asiasta ei ole nyt säädetty lainkaan.

Nyt ehdotetun sääntelyn perusteella vanki voitaisiin sukupuolensa naiseksi vahvistamisen jälkeen asuttaa kuitenkin edelleen miesvankien osastolle, mikäli tämä olisi välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan nyt ehdotettu sääntelyn kokonaisuus ei yleisellä tasolla vaikuta vankiloiden turvallisuustilanteeseen. Rikosseuraamuslaitos pitää positiivisena, että yksittäisiin turvallisuutta mahdollisesti vaarantaviin tapauksiin voitaisiin ehdotetun sääntelyn perusteella puuttua.

Rikosseuraamuslaitos ei katso, että sukupuolen mukaisesta osastosijoittelusta poikkeaminen tarkoittaisi sitä, että vangin kokemus omasta sukupuolesta kyseenalaistettaisiin, vaan päätöksen taustalla olisivat turvallisuuteen liittyvät välttämättömät syyt. Rikosseuraamuslaitos tarkensi keskustelussa lisäksi sitä, että kyse on mies- ja naisvankien erillisille osastoille sijoittamisesta. Samassa vankilassa voi kuitenkin olla sekä naisille, että miehille tarkoitettuja (erillisiä) osastoja.

Rikosseuraamuslaitoksen vastaukset kirjallisiin lisäkysymyksiin

Rikosseuraamuslaitokselle osoitettiin lisäksi seuraavat lisäkysymykset: *1. Paljonko Suomessa on tällä hetkellä transvankeja? 2. Voisiko uuden lainsäädännön myötä tulla kyseeseen tilanne, jossa mies vahvistaa sukupuolensa naiseksi ja ei turvallisuussyistä saisi siirtoa naisosastolle, jolloin sukupuolikokemusta ei otettaisi tosissaan tai hän olisi tosiasiassa erilaisessa asemassa muihin sukupuolensa edustajiin nähden uudesta lainsäädännöstä riippumatta? 3. Jos esitetty lainsäädäntö osoittautuu alttiiksi väärinkäytöksille tullessaan voimaan, olisiko siinä tapauksessa lääketieteellinen selvitys ilman lisääntymiskyvyttömyysvaatimusta lisättävä lainsäädäntöön?*

Rikosseuraamuslaitos vastaa lisäkysymyksiin seuraavaa. Kuten kuulemistilanteessa todettiin, tällä hetkellä kyse on aivan yksittäisistä vangeista. Rikosseuraamuslaitos ei pidä yllä tilastotietoa siitä, kuinka moni vanki on korjannut sukupuoltaan. Tapaukset ovat kuitenkin tähän mennessä olleet harvinaisia.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta poiketa sukupuolen mukaisesta osastosijoittelusta, jos se olisi välttämätöntä vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Näin ollen kyseeseen voisi tulla tilanne, jossa naiseksi sukupuolensa vahvistanutta vankia ei siirrettäisi muiden naisvankien kanssa samalle asuinosastolle, mikäli käsillä olisi sellainen tilanne, jossa sukupuolenmukaisesta osastosijoittelusta poikkeaminen olisi välttämätöntä. Lähtökohtaisesti kysymys ei ole kuitenkaan siitä, että Rikosseuraamuslaitos kyseenalaistaisi henkilön juridisesti vahvistetun sukupuoli-identiteetin tai kokemuksen omasta sukupuolestaan, vaan pääsäännön mukaisesta osastosijoittelusta poikkeavan päätöksen perusteena olisivat turvallisuusnäkökohdat.

Rikosseuraamuslaitos kannattaa lähtökohtaisesti sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen erottamista lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista. Erottelun katsotaan mm. lisäävän henkilön itsemääräämisoikeutta ja edistävän ihmisoikeuksien toteutumista. Rikosseuraamuslaitos katsoo, että väärinkäytösten riski on jo huomioitu nyt ehdotetussa sääntelyssä mahdollistamalla sukupuolen mukaisesta osastosijoittelusta poikkeaminen tilanteissa, joissa se vangin tai muun henkilön turvallisuuden kannalta on välttämätöntä.

Lokasaari Heidi 91211230R
Digitaalinen allekirjoittaja: Lokasaari Heidi 91211230R
Päiväys: 2022.10.20 15:40:55 +03'00'

Heidi Lokasaari

Lakimies